

Handreiking

Vluchtelingenkinderen in de klas

Praktische informatie en tips voor de begeleiding van vluchtelingenkinderen in het (reguliere) basisonderwijs

Vluchtelingenkinderen

Vluchtelingenkinderen hebben vaak veel meegemaakt: een oorlogssituatie en een vlucht met veel gevaren. Desondanks blijken op lange termijn de onderwijsprestaties van het merendeel van de vluchtelingenkinderen beter dan bijvoorbeeld van de kinderen van de tweede generatie migranten¹. Dat heeft alles te maken met de veerkracht van deze kinderen, de ambitie van ouders om hun kinderen een goede toekomst te geven en de kwaliteit van ons onderwijs.

Nu overal in het land vluchtelingenkinderen op school zitten is het belangrijk om de ingrediënten van een goede onderwijsopvang op een rij te zetten. Dat is des te belangrijker omdat het aantal vluchtelingenkinderen vanwege het te verwachten aantal gezinsherenigingen nog zal stijgen.

Gewoon naar school!

Naar school gaan en je daar veilig voelen heeft voor vluchtelingenkinderen een sterke beschermende invloed. School biedt structuur, uitdaging, spelen met leeftijdgenoten en grip op het leven in Nederland. Leerkrachten vervullen een belangrijke rol; zij kunnen een vertrouwd klimaat creëren en de kinderen emotioneel ondersteunen. Voorspelbaarheid en veiligheid zijn hierbij van groot belang. Vluchtelingenkinderen hebben vaak extra aandacht nodig omdat ze druk, ongeconcentreerd of juist erg stil of angstig zijn.

Tips

- ▶ Neem voldoende tijd bij het inschrijven van kinderen: investeer in contact opbouwen met de ouder(s), informeer naar hun gezinssituatie en leg uit hoe het Nederlandse onderwijssysteem werkt. Zie voor aandachtspunten bij een intakegesprek: <https://www.lowan.nl> (zoek op 'intakeformulier').
- ▶ Ga na of het kind bekend is bij de jeugdgezondheidszorg. Het is belangrijk dat kinderen snel gezien worden door een arts of verpleegkundige. Zeker bij gezinshereniging geldt dat kinderen niet altijd direct in beeld zijn bij de jeugdgezondheidszorg.
- ▶ De meeste gezinnen worden begeleid door een vrijwilliger van vluchtelingenwerk. Deze vrijwilliger ondersteunt hen bij het wegwijs maken in Nederland. Ga na of deze vrijwilliger ook tussenpersoon kan zijn en bijvoorbeeld meekomt bij een oudergesprek.
- ▶ Wijs voor de eerste tijd een 'maatje' in de klas aan.
- ▶ Kinderen willen over het algemeen niet 'bijzonder' zijn. Zij willen als persoon worden gezien en wensen dat leerkrachten interesse tonen in hun persoonlijke achtergrond. Probeer een paar woorden in de moedertaal van het kind te leren!
- ▶ Wees niet te streng als vluchtelingenkinderen onderling in de klas hun moedertaal gebruiken. Deskundigen geven aan dat dat het leren van de Nederlandse taal eerder stimuleert dan afremt.
- ▶ Voor vluchtelingenkinderen is sociale veiligheid nog belangrijker dan voor andere kinderen. Preventie van pesten en discriminatie is voor deze kinderen, die in het verleden vaak veel onveiligheid meemaakten, belangrijk.
- ▶ Informeer de andere kinderen in de klas over de vluchtelingenproblematiek. Een handig hulpmiddel is de methode sociaal-emotionele ontwikkeling 'Wereldreizigers' van Pharos (docentenboek + leerlingenmap). Ga naar: <http://www.pharos.nl> en zoek op 'Wereldreizigers'.
- ▶ Het jeugdjournaal besteedt regelmatig aandacht aan vluchtelingen; de uitzendingen staan nog online. Door hier in de klas samen naar te kijken begrijpen klasgenoten beter wat het betekent om vluchteling te zijn. Soms zullen vluchtelingenkinderen naar aanleiding hiervan iets willen vertellen over hun eigen ervaringen; dit helpt hen bij de verwerking. Uitgangspunt is wel dat zij geen druk voelen om hierop in te gaan.
- ▶ Veel vluchtelingengezinnen leven in een armoedesituatie. Help hen bij het aanvragen van bijdragen (Jeugdsportfonds, Jeugdcultuurfonds, Stichting Leergeld, etc.) waardoor kinderen kunnen meedoen, bijvoorbeeld aan zwemles.

Meer informatie

- ▶ Draaiboek vluchtelingenkinderen bij ons op school van KPC Groep: <https://www.verus.nl> (zoek op 'draaiboek vluchtelingenkinderen').
- ▶ Een uitstekend boek over vluchtelingenkinderen op school: <https://uitgeverijpica.nl/titels/nieuw/nieuwkomers-op-school-pica>

¹ Engbersen, G., Dagevos, J., Jennissen, R., Bakker, L. & Leerkes, A. (2015). Geen tijd verliezen: van opvang naar integratie van asielmigranten. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.

² Fazel, M., Reed, R.V., Panter-Brick, C., & Stein, A. (2011). Mental health of displaced and refugee children resettled in high-income countries: risk and protective factors. *The Lancet*, 379, 266-282.

Een gezonde ontwikkeling

De neiging bestaat om kinderen die uit een oorlogssituatie komen als slachtoffers te zien die voor het leven getekend zijn. De veerkracht van kinderen is echter enorm. Vluchtelingenkinderen vormen, zeker de eerste jaren na aankomst, wel een kwetsbare groep. Zij vragen specifieke aandacht, maar die hoeft niet specifiek op trauma's gericht te zijn. Uit onderzoek naar kinderen uit oorlogsgebieden weten we dat klachten grotendeels zonder professionele hulp verminderen of verdwijnen. Vooral het versterken van (onderlinge) sociale steun is belangrijk.

Tips

- ▶ Geef kinderen de ruimte om zichzelf een plaats te geven en te wennen. Luister en laat merken dat u geïnteresseerd bent.
- ▶ Schrik niet als kinderen in hun spel oorlogssituaties naspelen. Als dat spel te lang doorgaat, begrenst het dan door bijvoorbeeld een andere spelsuggestie te doen.
- ▶ Als leerkracht kunt u angsten van kinderen in perspectief te plaatsen door te vertellen dat het normaal is om bepaalde reacties te vertonen als je erge dingen meemaakt of hebt meegemaakt.
- ▶ Vermoedt u ernstige psychische klachten? Bespreek ze binnen het schoolondersteuningsteam (SOT) en/of neem contact op met de jeugdverpleegkundige of jeugdarts (JGZ), verbonden aan uw school. De JGZ heeft ook binnen asielzoekerscentra een centrale rol bij het omgaan met psychische en psychosociale klachten bij kinderen en hun ouders. Uiteraard kunt u ook naar de huisarts verwijzen.

Meer informatie

- ▶ 'Wereldreizigers', een methode *sociaal-emotionele ontwikkeling* voor nieuwkomers op de basisschool. Voor nieuwkomersklassen en voor reguliere scholen met enkele nieuwkomers in een klas; met veel achtergrondinformatie en mindfulnesslessen. Zie: <http://www.pharos.nl/nl/kenniscentrum/algemeen/webshop>
- ▶ Online cursus 'Steun bieden aan vluchtelingenkinderen' voor leerkrachten van vluchtelingenkinderen in het primair onderwijs: <https://www.augeo.nl/vluchtelingenkinderen>
- ▶ Het boek 'Lesgeven aan getraumatiseerde kinderen. Een praktisch handboek voor het basisonderwijs' (Coppens, L., van Kregten, C., & Sneijderberg, M., 2016) biedt praktische kennis en vaardigheden om als leerkracht goed om te gaan met getraumatiseerde kinderen.
- ▶ Arq psychotrauma expert groep beschrijft in een beknopte handreiking hoe u als leerkracht psychosociale ondersteuning kunt bieden aan vluchtelingenkinderen. In de publicatie worden eveneens veel voorkomende problemen genoemd bij kinderen die een schokkende gebeurtenis hebben meegemaakt: <https://www.arq.org> (zoek op 'POV handreiking leerkrachten').

³ Jøppsson, O., & Hjern, A. (2005). Mental Health Care For Refugee Children In Exile in : Forced Migration and Mental Health Rethinking the Care of Refugees and Displaced Persons Ed: David Ingleby.

Ouders worden graag betrokken

Ouders van vluchtelingenkinderen zijn meestal niet bekend met het Nederlandse onderwijssysteem en met de rol die van hen wordt verwacht. Wij vinden het bijvoorbeeld gewenst dat ouders betrokken zijn bij de leerontwikkeling van het kind. Dit is niet altijd vanzelfsprekend voor vluchtelingenouders, maar wordt na uitleg vaak gewaardeerd. Realiseert u zich dat praktische problemen de betrokkenheid van ouders in de weg kunnen staan. Niet alleen onvoldoende beheersing van de Nederlandse taal is een knelpunt, maar bijvoorbeeld eveneens het organiseren van oppas om een gesprek op school te kunnen voeren. Ook het gebruik maken van het openbaar vervoer kan al moeilijk kan zijn.

Het niet spreken van de Nederlandse taal, maar ook verschillende culturele gewoonten, kunnen de communicatie tussen ouders en school verstoren. Leerkrachten vinden het soms frustrerend dat kinderen veelvuldig te laat komen, zonder bericht afwezig zijn of dat afspraken niet worden nagekomen. Praat er open over met ouders en ga na wat de oorzaak van bijvoorbeeld te laat komen is. Leg ouders uit waarom bepaalde regels gelden en wat het belang is voor het kind.

Tips

- ▶ Probeer de ouder(s) te koppelen aan een andere ouder die hen helpt bij alledaagse schoolzaken.
- ▶ Plan extra oudergesprekken in en neem hier ruim de tijd voor in verband met taal- en cultuurverschillen.
- ▶ Laat zien dat je je realiseert hoe lastig het is om in een nieuw land te wonen.
- ▶ Geef ouders zelfvertrouwen door aan te geven dat ze thuis vooral met hun kind in de eigen taal blijven spreken. Anderstaligen leren beter een tweede taal als zij over een goede basis in hun moedertaal beschikken.
- ▶ 'Mee helpen' op school is voor vluchtelingen nieuw. Nodig ze daarom bewust persoonlijk uit; en vertel wat de bedoeling is. Actief zijn op school helpt ouders om een goed beeld van het onderwijssysteem in Nederland te krijgen.
- ▶ Wees als professional bewust van interculturele verschillen en ga een open dialoog aan.

Opvoedondersteuning

Problemen van kinderen hangen vaak samen met de situatie thuis. Als ouders kampen met stress of psychische problemen, kunnen opvoedvaardigheden in de knel komen. Kinder mishandeling komt mede daardoor vaker dan gemiddeld voor bij vluchtelingenkinderen.

Voor veel ouders is het moeilijk om hun positie en taak als opvoeder opnieuw te bepalen. Ouders hebben vragen over de verschillen tussen hoe zij zelf zijn opgevoed en wat gebruikelijk is in Nederland. Zij zijn soms huiverig voor het vrijere opvoedingsklimaat in Nederland. Het is belangrijk om hierover het gesprek aan te gaan; ouders zijn in de regel niet gewend zelf actief opvoedvragen te stellen.

Tips

- ▶ Laagdrempelige ontmoetingsactiviteiten op school, zoals bijvoorbeeld een koffieochtend voor ouders, sluiten het beste aan bij de behoefte van vluchtelingenouders. Samen met een CJG of welzijnsorganisatie in gesprek gaan over opvoeden thuis en op school ondersteunt ouders in hun rol als opvoeder en versterkt de relatie tussen ouders en school.
- ▶ Ga na welk aanbod aan laagdrempelige opvoedondersteuning in uw gemeente beschikbaar is.
- ▶ Neem bij opvoedingsproblemen contact op met de JGZ, zij heeft ook een centrale rol in opvoedondersteuning aan vluchtelingengezinnen binnen asielzoekerscentra. Bij statushouders kan ook het CJG of sociale wijkteam ondersteuning bieden.
- ▶ Ken de sociale kaart in uw gemeente: vluchtelingenwerk, vrijwilligersinitiatieven, wijkteams, bibliotheken en andere lokale organisaties bieden activiteiten en ondersteuning aan.
- ▶ Maak gebruik van sleutelpersonen. Dit zijn (voormalig) vluchtelingen die hun kennis en ervaring regionaal inzetten om o.a. ouders en leerkrachten voor te lichten, zie voor uw eigen regio: <http://www.pharos.nl/actieverolstatushouders>

Meer handige informatie

<https://www.lowan.nl>: informatie over onderwijs aan nieuwkomers: wet- en regelgeving, financiering, organisatie, scholing en lesmateriaal; helpdesk voor vragen.

<http://www.pharos.nl>: informatie over gezond opgroeien van kinderen met een migrantenachtergrond.

<https://www.ggdghor.nl>: informatie over publieke gezondheidszorg voor vluchtelingen, met een doorlink naar regionale ggd's.

<https://www.nji.nl/nl/kennis/dossier/vluchtelingenkinderen>: dossier ondersteuning vluchtelingenkinderen van het Nederlands Jeugdinstituut

<https://www.kenniscentrum-kjp.nl/professionals/hulp-aan-vluchtelingenkinderen>: Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie; informatie over voorzieningen en hulp voor vluchtelingenkinderen.

<https://www.facebook.com/opgroeieninnederland>: Facebook-pagina 'Opgroeien in Nederland' met informatie over opgroeien en opvoeden voor ouders die recent in Nederland zijn komen wonen (in het Arabisch en Nederlands).

Dit is een publicatie in het kader van het Ondersteuningsprogramma Gezondheid Statushouders en is deels gebaseerd op 'Wereldreizigers', methode sociaal-emotionele ontwikkeling voor nieuwkomers. De inhoud kwam tot stand in samenwerking met LOWAN en is samengesteld door:

Karin Scholten, regiocoördinator Twente (VNG)
Bram Tuk, Pharos
Karin van der Veen, Pharos